

פרק	המושג	ההגדרה
ב.1. מבוא - מהי תרבות חזותית ב.2. המצלמה	טכנולוגיה חזותית	כל מנגנון טכנולוגי המאפשר ייצור ייצוגים חזותיים, הפצתם והתבוננות בהם - החל בציור וכלה בטלוויזיה ובאינטרנט (ע"ע).
	תרבות חזותית	תרבות שרוב המידע בה הוא חזותי, ומיוצר ומופץ באמצעים טכנולוגיים חזותיים. התרבות החזותית הוא מושג חדש יחסית - משנות התשעים של המאה העשרים ומוגדרת תרבות ה"עוסקת באירועים חזותיים המספקים מידע, משמעות או עונג לצרכן הצופה בהם באמצעות טכנולוגיה חזותית (ע"ע) (Mirzoeff, 1999).
	אימפרסיוניזם	תנועת אמנים שהתפתחה בפריז ברבע האחרון של המאה ה-19. ביצירותיהם התמקדו האמנים האימפרסיוניסטים ברשמים חולפים של אור (ע"ע) ותנועה, מתוך התרסה נגד תורת הציור האקדמית ונגד התפיסה הרומנטית (ע"ע רומנטיקה). הם ניסו לייצר שיקוף אובייקטיבי לחיים בתקופתם, מבעד לאשר ראות עיניהם ולא מתוך ידיעה מוקדמת או דעה. האימפרסיוניסטים הסתמכו על תורות מדעיות, כגון תיאוריית שבירת האור של ניוטון ותורת הצבעים המשלימים של שברל.
	אסכולת ברביזון	קבוצת אמנים צרפתים שהתקבצו ברבע הראשון של המאה ה-19 בעיירה ברביזון, בקרבת יער פונטבלו. ציוריהם עסקו בעיקר בתיאורי נוף, בהשראת ציירי נוף אנגלים בסגנון הרומנטי (ע"ע רומנטיקה) וציירי נוף הולנדים מן המאה ה-17. מטרת האסכולה הייתה תיאור נטורליסטי ישיר של נופי הכפר, ובתוך כך שימוש בסקיצות שציירו האמנים בנוף הפתוח.
	ארטס אנד קראפטס (Arts and Crafts)	תנועת יוצרים ומעצבים שגובשה בשנת 1861 בהנהגתו של המשורר והמעצב האנגלי ויליאם מוריס (Morris). חברי התנועה מחו נגד התיעוש והמיון של המהפכה התעשייתית והטיפו לעבודה ידנית בעיצוב דקורטיבי במבחר רחב של תחומים, כגון תכשיטים, טקסטיל, ריהוט ועוד. הם עבדו בשיטות השואבות את השראתן מאופי הייצור של ימי הביניים, בשאיפה להשיב לאובייקטים את ייחודם העיצובי ולהעניק לכל מעצב את הגיבוי היצירתי האינדיבידואלי שלו.
	אר נובו (Art Nouveau)	סגנון עיצובי ואמנותי שפרח באירופה בסוף המאה ה-19, כתגובה למהפכה התעשייתית. פירוש השם הצרפתי אר נובו הוא "אמנות חדשה", והזרם נחשב לשפה החזותית הראשונה שניסתה להתאים את הביטוי החזותי לסביבה המודרנית (ע"ע מודרניזם), במקום להשתמש במילון צורות השאול מסגנונות העבר. המעצבים והאמנים שיצרו בסגנון האר נובו האמינו בשילוב כל האמנויות לכדי אמנות כוללת, שאינה מפרידה בין ציור, פיסול, עיצוב ואדריכלות. סגנונם התאפיין בצורות גיאומטריות, בחלל שטוח, בצבעוניות לוקאלית ובשימוש בקווי מתאר שחורים ומפותלים המושפעים מהערבסקה (ע"ע) המוסלמית ומההדפס היפני, בשימוש במוטיבים צמחיים ואורגניים ובעומס רב של פרטים.

ב.2. המצלמה

דאגרוטיפ
(Daguerreotype)

הליוגרפיה
(Heliography)

המהפכה הצרפתית

המהפכה התעשייתית

ז'פוניזם
(Japonisme)

אחד מתהליכי הצילום המוקדמים ביותר, והראשון שהופץ בקנה מידה מסחרי. התהליך פותח בידי מעצב התפאורות והצייר לואי ז'אק מנדה דאגר כשכלול של **ההליוגרפיה** (ע"ע). התהליך התבסס על טכניקה המטביעה בעזרת קרני **אור** (ע"ע) את הדימוי המצולם באופן פוזיטיבי, ישירות על פני לוח כסף ממורק שהונח בגב **הקמרה אובסקורה** (ע"ע). עם סיום החשיפה הוצא הלוח בחדר חשוך ונטבל בתמיסות שנטרלו את החומרים הרגישים לאור (ע"ע), וקיבעו את הדימוי על גבי לוח המתכת.

הליוגרפיה היא רישום שמש – תהליך מוקדם של קיבוע התמונה על ידי חשיפה לאור (ע"ע). ההליוגרפיה הומצאה בידי האמן הצרפתי ניספור נייפס, בשנת 1822. בתהליך זה, המושפע מטכניקת הליתוגרפיה, נמרח לוח זכוכית או לוח מתכת באספלט (Bitumen), חומר המיוצר מנפט גולמי, מדולל בשמן לבנדר או בטרפנטין, ואז נחשף לאור (ע"ע) השמש במשך שמונה שעות בתוך **הקמרה אובסקורה** (ע"ע). החלקים שנחשפו לאור בעוצמה מוגברת התקשו, והחלקים שנחשפו לאור (ע"ע) חלש יותר נותרו רכים. לאחר שנוקו החלקים הרכים, הם הותירו על גבי הלוח סימן מדויק של המראה שהוצב לפני **הקמרה אובסקורה** (ע"ע).

בסוף המאה ה-18 נחלקה צרפת לשלושה מעמדות: אצילים וכמרים, שנהנו מזכויות יתר במדינה, ושאר העם, שכונו בני המעמד השלישי, ונאלצו להתמודד עם תשלומי מסים כבדים בלי כל זכויות ומתוך אי-יכולת להתקדם מקצועית או כלכלית. בני המעמד השלישי מחו על האי-שוויון החברתי-כלכלי שסבלו ממנו, ובשנת 1789 פרץ מרד עממי במטרה להפיל את השלטון. חרף שלושת היסודות שדגלה בהם – שוויון, חירות ואחוזה – התאפיינה המהפכה באלימות קשה וגבתה קרבנות רבים. לאחר כינוסה של האספה הלאומית הושגה הצהרת זכויות האדם, אך לבסוף, בשנת 1799, שבה צרפת להתנהל בצל שלטונו הדיקטטורי של נפוליאון.

המושג "המהפכה התעשייתית" מתייחס לסדרה של התפתחויות טכנולוגיות, שהובילו לשינויים מרחיקי לכת במבנה הכלכלי והחברתי בעולם כולו בשנים 1750-1914. תהליך זה החל באנגליה והתפשט משנת 1840 לכל אירופה ולארה"ב. עיקרו של התהליך החל בפיתוחן של טכנולוגיות המבוססות על אנרגיית קיטור או חשמל שאפשרו שכלול של אמצעי התחבורה והפיכתם למהירים ולהמוניים, כגון הרכבת, לצד פיתוח מפעלים המתבססים על פסי ייצור שאפשרו ייצור המוני. כל אלו הובילו לשינוי מהותי במבנה הכלכלי והחברתי של אוכלוסיות שלמות וסללו את הדרך להיווצרות החברה **המודרנית** (ע"ע מודרניזם).

כינוי לאופנה המבוססת על עקרונות האסתטיקה, האמנות והעיצוב היפניים, שהתפשטה באירופה ברבע האחרון של המאה ה-19. מבקר האמנות והאספן פיליפ בורטי (Philippe Burty) טבע את המושג בשנת 1872, בהצביעו על תופעה אירופית של מחקר ולימוד האסתטיקה היפנית לצד שימוש במוצרים יפניים ובאופנה יפנית.

כל שיטה או מנגנון טכנולוגי לייצורו של ייצוג חזותי (ע"ע) שאינו חושף את מגע ידו, סגנונו או מטרותיו של היוצר אלא נתפס כמתעד באופן מכני, טכני ואובייקטיבי את הנגלה לעין. רעיון המדיום השקוף יוחס בעיקר לצילום בתחילת דרכו, אך עד מהרה הובן כי הצילום, ככל מדיום אמנותי אחר, למעשה אינו בהכרח מדיום שקוף.	מדיום שקוף	ב.2. המצלמה
הדגם השני, הקטן והעממי יותר של מצלמת פילם שפיתחה חברת "קודאק" בעקבות מצלמת הקופסה. מצלמת הבראוני סיפקה מענה לצלם החובב שרצה לצלם בביתו. המצלמה נעשתה פופולרית בזכות תפעולה הפשוט ומחירה הנמוך – דולר ליחידה, ו-15 סנט עבור סרט צילום חדש המיועד למאה תמונות. הבראוני הציתה גל המוני של צילום ותיעוד חיים.	מצלמת בראוני	
המצלמה העממית הראשונה שהכילה סרט צילום גמיש. ג'ורג' איסטמן, מייסד חברת "קודאק", הוא שפיתח את מצלמת הקופסה, ובשנת 1888 הוחל בשיווקה לשימוש פרטי. המצלמה הכילה סרט צילום למאה תמונות, אורכה היה 16 ס"מ וגובהה עשרה ס"מ. סרט הצילום שהיה עשוי נייר רגיש לאור (ע"ע) הוחלף בשלבים מתקדמים יותר בצלולואיד שקוף בעל ציפוי רגיש לאור (ע"ע). כשהצלם היה מסיים את מכסת הצילומים, הייתה המצלמה נשלחת חזרה למפעל. שם היו מפתחים את התמונות ומטעינים את הקופסה בסרט חדש.	מצלמת קופסה	
סגנון אמנותי שרווח ברחבי אירופה במחצית השנייה של המאה ה-19, והתרכז בעיקר בתיאור נושאים מחיי היומיום. לסגנון אמנותי זה הייתה מקבילה בספרות, בדמותם של אמיל זולה והאחים גונקור. עם אמני הנטורליזם נמנו אמנים המזוהים עם זרמים אחרים, כגון אדגר דגה ואדולף פון מנזל. במשמעותו הנוספת מכון המושג נטורליזם לאמנות השואבת את נושאה מן הטבע ומתארת במדויק את נושא היצירה.	נטורליזם (Naturalism)	
סגנון האמנות שרווח באירופה ובארה"ב סביב השנים 1830-1770. מקורו של הסגנון הוא בעניין הנלהב בתרבות הקלאסית היוונית-רומית מצד יוצרים והוגי דעות. הניאו-קלאסיציזם היווה ביטוי להסתייגות של יוצרים ואמנים בני התקופה מסגנון הרוקוקו העמוס בעיטורים. הסגנון מאופיין בערכים חזותיים של איזון, בהירות ואיפוק. הצייר ז'אק-לואי דויד הוא נציג מובהק של הניאו-קלאסיציזם בתקופה ובנסיבות שלאחר המהפכה הצרפתית (ע"ע). המושג ניאו-קלאסיציזם במשמעותו המורחבת מוחל על כל ביטוי של חזרה למקורות הקלאסיים.	ניאו-קלאסיקה / ניאו-קלאסיציזם (Neo-Classic)	
מושג שמקורו בעולם הארכיטקטורה, המתאר שימוש בהצללה ובהקרנה של צללים לייצוג פרספקטיבה. הנרי פוקס טלבוט הגדיר את תצלומי התשליל הראשונים שלו "סיאגרפיה", מאחר שראה בהם אמנות של תיאור אובייקט דרך צללים. ואולם ההגדרה "סיאגרפיה" לא שויכה רשמית לתצלומי נגטיב, ובשלב מאוחר יותר פורסם המושג "ציור פוטוגני" לתיאור תצלומי נגטיב.	סיאגרפיה (Sciagraphy)	

ב.2. המצלמה

תנועה אמנותית שהתפתחה בצרפת בשנות השמונים של המאה ה-19 והתפשטה עד תחילת המאה ה-20 לכלל אירופה, כתגובה שכלתנית לאובייקטיביות האימפרסיוניסטית. היוצרים הסימבוליסטים לא הסתפקו בתיאור המציאות אלא שאפו לפרשנות שלה, וביטאו רעיונות מופשטים ורגשות באמצעות סמלים וצורות "איקוניות" ומוסכמות המובנות לקהל צופים רחב. נושאי היצירות הושפעו מהספרות ומהמחזאות וכן מאגדות מיסטיות דתיות וארוטיות. האמנות הסימבוליסטית סומנה כפורצת דרך לקראת התפתחותה של הגישה האקספרסיוניסטית בכללותה.	סימבוליזם (Symbolism)
סגנון אמנותי המיוחס בעיקר לציירים הצרפתים פול גוגן ואמיל ברנר. הסינתטיזם החל להתפתח בשנת 1888-1889 בפונט-און. שמו של סגנון זה מתבסס על המילה סינתזה, והרעיון העומד מאחוריו הוא שילוב של המציאות הנראית ומיזוגה עם רגשותיו הפנימיים של היוצר. הסגנון מאופיין במשטחי צבע (ע"ע) אחידים, המוקפים קו מתאר (ע"ע) שחור ובצורות שטוחות. המיקוד הוא בעיקרו בחוויה הרגשית שחווה האמן, ופחות בניסיון לתאר את המציאות.	סינתטיזם (Synthetism)
סגנון עיטור מסולסל וקווי המבוסס על מוטיבים המדמים צמחים. מקורה של הערבסקה הוא באמנות ההלניסטית, אך היא מזוהה בעיקר עם אמנות האיסלאם ועיטורי המסגדים, ומכאן שמה.	ערבסקה
מושג שטבעו חברי תנועת הדאדא בגרמניה – האוזמן, גרוס, באדר והוך – לאחר מלחמת העולם הראשונה (ע"ע). במקור נועד המושג לתאר שילוב תצלומים, דפי עיתון וטיפוגרפיה לכדי ייצוג יחיד. כיום, מתאר המושג מיזוג של כמה תצלומים לכדי תמונה אחת.	פוטומונטאז' (Photomontage)
מושג המגדיר את המאפיין המשותף לאמנותם של הציירים פול סזאן, וינסנט ואן גוך ופול גוגן, שפעלו בשלהי המאה ה-19 ובראשית המאה העשרים. למרות שונותם המוחלטת זה מזה, הרי שהדבר המשותף להם הוא דחייתם את הנטורליזם (ע"ע), שהיה מרכזי בעיסוקם של האימפרסיוניסטים (ע"ע אימפרסיוניזם).	פוסט-אימפרסיוניזם
קווי המסגרת הנראים מבעד לעינית מצלמת הסטילס או מצלמת הווידאו והקולנוע. מסגרת זו מציינת את רוחב העדשה ומאפשרת "לחתוך" את המציאות ולארגן את הצילום על פי כוונותיו של הצלם ורעיונותיו.	פריים (Frame)
קו (ע"ע) המגדיר את הצורה באמצעות הנגדתה מהרקע שלה. קו (ע"ע) זה יכול להיות מצויר ממש סביב הצורה (ע"ע) או להיווצר כתוצאה של מפגש משטחי צבע (ע"ע), מרקם וצורות.	קונטור, קו מתאר (Contour)
סגנון ציור המשתייך לזרם הסימבוליסטי ומזוהה בעיקר עם יצירתם של אמיל ברנאר, פול גוגן ופול סרוזייה. בציורים אלו רווח השימוש בקו מתאר (ע"ע) עבה ושחור המקיף משטחים של צבע (ע"ע) לוקאלי. את המונח טבע מבקר האמנות אדוארד דז'רדין בשנת 1888, במהלך תערוכת "סלון הדחויים", לאחר שהסגנון העלה בדעתו את טכניקת ה"קלואזונה" שהייתה מקובלת בימי הביניים בהכנת ויטרז' (בעברית: חלון מְסְכִית) ובעיטור כדים.	קלואזוניזם (Cloisonnism)

ב.2. המצלמה

קלוטיפ
(Calotype)

טכניקה מוקדמת של צילום ופיתוח תמונות שהמציא הצלם האנגלי ויליאם הנרי פוקס טלבוט בשנות השלושים של המאה ה-19. ההמצאה נקראת גם טלבוטיפ (Talbotype) על שם הממציא. בשיטה זו חושפים לאור (ע"ע), באמצעות קמרה אובסקורה (ע"ע), נייר הטבול בתמיסת כסף כלורי – חומר כימי המשחיר עם חשיפתו לאור. מאחר שהאזורים בנייר הנחשפים לאור (ע"ע) משחירים נוצר "תשליל" (Negative) של המצולם על גבי הנייר. השריית הנייר בחדר חושך בתמיסת מלח, או חומץ, מפסיקה את תהליך ההשחרה. מהפכנותו של התהליך התבטאה בקיצור זמן החשיפה המקובל משעה לדקה. יתרון נוסף של השיטה היה היכולת לשכפל מספר בלתי מוגבל של תמונות מתשליל יחיד על ידי שיטת הדפסה זו.

קמרה אובסקורה
(Camera Obscura)

בעברית: לְשֹׁכָה אֶפְלָה. מכשיר המשתמש באור (ע"ע) להפקת תמונה על גבי מסך. את העיקרון הפיזיקלי שביסוד הטכניקה גילה אריסטו במאה הרביעית לפנה"ס, ולפיו קרני אור (ע"ע) החודרות דרך נקב קטן אל תוך חלל סגור וחשוך מייצרות תמונה הפוכה של המראות המצויים מכיוון מקור האור (ע"ע) על גבי הקיר שממול הנקב. עיקרון זה שימש יוצרים לאורך ההיסטוריה לצורכי העתקה מדויקת של המציאות, והיה לעיקרון הבסיסי בהמצאת המצלמה, שהיא למעשה "לשכה אפלה" קטנה.

קריקטורה

ייצוג מגחיק של דמויות או מצבים באמצעות הגזמה או הקצנה של המרכיבים החזותיים ביצירה. לרוב, משקפת הקריקטורה ביקורת סאטירית פוליטית או חברתית. האחים קראצ'י (Carracci), משפחה של יוצרים ואמנים מבולוניה שבאיטליה, מאמני הבארוק המרכזיים, הם שפיתחו את הקריקטורה המודרנית (ע"ע מודרניזם) בתחילת המאה ה-17, והמילה קריקטורה נגזרת משם.

רומנטיקה

זרם שבא לידי ביטוי באמנות, בספרות ובמוזיקה, ורווח באירופה משלהי המאה ה-18 ועד המחצית הראשונה של המאה ה-19. הזרם הרומנטי דחה את הממד הרציונלי שאפיין את הניאו-קלאסיציזם. היוצרים התייחסו לנושאים ספרותיים, וביצירותיהם שלטו הדמיון והרגש האישי וכן הערצה לנשגב ולכוחותיו הקמאיים של הטבע. אמנים בולטים בזרם זה הם: אז'ן דלקרואה, ויליאם טרנר וקאספר דוויד פרידריך.

ריאליזם

זרם שפעל בצרפת ממחצית המאה ה-19 באמנות ובספרות ודגל בתיאור מדויק של נושאים מחיי היומיום. מבעד לתיאור העצמים והדמויות כפי שהם נראים לעין, בלי ייפוי ובלי אידיאליזציה, השתקפה ביקורת על המציאות. האמנים הבולטים המשתייכים לזרם זה הם גוסטב קורבה ואונרה דומייה.

תנועת ההשכלה

התופעה התרבותית המכונה "תנועת ההשכלה" או "רציונליזם" החלה להתפתח באירופה במאה ה-18, בעקבות הרעיונות ההומניסטיים שהביא עמו הרנסנס. מקורה של התנועה בחזונם של שני אישים מרכזיים: פרנסיס בייקון, פילוסוף, משפטן ומדינאי אנגלי, ורנה דקארט, פילוסוף ומתמטיקאי צרפתי. הוגי דעות אלו, ובעקבותיהם אנשי תנועת ההשכלה בכללותם, הדגישו את

ב.2. המצלמה

חשיבות תבונתו של האדם ככלי מרכזי לבחינת המציאות, וקראו להטלת ספק, מתוך בחינה רציונלית של המציאות. חלקם ראו בעיון השכלתני התיאורטי כלי מרכזי, ואחרים קראו למחקר מדעי אובייקטיבי ורציונלי. בחירה חופשית, התבוננות תבונית משוחררת מאמונות עיוורות וחירותו של האדם הן העקרונות שתנועת ההשכלה הציבה כעמודי התווך שעל האדם לחיות לפיהם את חיי היום-יום שלו. תפיסה זו היא הבסיס למדע המודרני (ע"ע מודרניזם) המתבסס על תבונה ועל שכלתנות ודוחה כל אמונה או תיאוריה שאינן מבוססות על מחקר מדוקדק הנענה לאמות המידה המדעיות.

אנימציה

ב.3. הראינוע והקולנוע

בעברית: "הַנְפָּשָׁה". הכוונה להקניית חיות ותנועה לציורים באמצעות הקרנה מהירה של סדרת תמונות בזז אחר זו. האנימציה מתבססת על תכונה של המוח הידועה כ"המשכיות הראייה". מדובר ב"תקלה" באופן שהמוח מתרגם תנועה, תופעה שהוגדרה בתחילת המאה ה-19, ולפיה לדוגמה חץ הנע במהירות גבוהה במעגל ייראה לעין כאילו הוא חץ סטטי. בעקבות ממצא זה הסיק הפסיכיאטר הבלגי ג'וזף פלאטו שהמוח משלים פערים ויודע לייצר את המשכיות התנועה, ולפיכך אם מריצים תמונות נייחות במהירות גבוהה, העין תקלוט תנועה. פלאטו פיתח את ה"פנקיסטוסקופ" (ע"ע), מכשיר שהדגים את המשכיות הראייה, וכך למעשה הונחו היסודות להתפתחותם של משחקי האנימציה הראשונים. האנימציה הקלאסית צוירה ביד, ומנתה סדרה של 12 ציורים, שכל אחד מהם חוזר פעמיים לכל שניית סרט, ובסך הכול – 24 תמונות. כיום, באמצעות אנימצייית תלת-ממד ממוחשבת מספר התמונות והפרטים בכל שנייה גדול לאין-שיעור.

אבדן ההילה

מושג מרכזי בהגותו של הפילוסוף היהודי-גרמני וולטר בנימין (Benjamin) בחיבורו הנודע "יצירת האמנות בעידן השעתוק הטכני" (1936). על פי בנימין, אחת מאיכויותיה של יצירת האמנות טבועה בעובדה שהיא אחת ויחידה בעולם כולו, ומאיכות זו נובעת "הילת קדושה" האופפת אותה. כך, אף העתק של יצירת האמנות אינו שווה ערך למקור. עם המצאת הצילום, השתנו ההגדרות, אין מקור יחיד, כל העתק של הצילום הוא שווה ערך להעתקיו האינסופיים האחרים, וכל העתק יכול להימצא במקום אחר.

אקספרסיוניזם

תפיסת עולם אמנותית הרואה בנפשו של היוצר את המקור המרכזי לסגנונו ולאופני השימוש שלו במרכיבים החזותיים של היצירה. המושג אקספרסיוניזם נגזר מהפועל express to (להביע), ונעשה מקובל בעקבות מבקר האמנות הגרמני וולדן (Herwarth Walden) שהשתמש במושג אקספרסיוניזם בעיתונו "הסערה" (Der Sturm), בשנים 1910-1932, לתיאור תנועות האמנות המתנגדות לתפיסה האימפרסיוניסטית, הדוגלת בתיאור אובייקטיבי של המציאות. בניגוד לתפיסה האימפרסיוניסטית, הצורות וההבעה ביצירה האקספרסיוניסטית אינן רק תוצאה של התבוננות בטבע אלא של תגובות סובייקטיביות-רגשיות של האמן למתרחש סביבו.

מושג המתאר מגוון סגנונות ציור שהמכנה המשותף ביניהם הוא הפשטה לא גיאומטרית והבעה אישית וספונטנית של האמן. המושג מוזכר כבר בשנת 1919 בהתייחסות ליצירות המופשטות של ואסילי קנדינסקי, אך בעיקר השתמשו בו לתיאור עבודתם של אמני "אסכולת ניו יורק" בשנות הארבעים עד השישים של המאה העשרים.	אקספרסיוניזם מופשט	ב.3. הראינוע והקולנוע
קבוצת יוצרים בהנהגת תאו ואן דואסבורג ופיט מונדריאן, שהחלה ליצור בסגנון מופשט בשנת 1917, והטיפה לשימוש בשפה הבסיסית ביותר של אמנות – מרובעים, קווים אנכיים ואופקיים ומשטחים של צבע לוקאלי. על פי מונדריאן, שימוש בשפה זו מבטא ערכים רוחניים. בקרב הקבוצה פעלו יחד מעצבים, אמנים ואדריכלים, ורעיונותיהם השפיעו על הלימודים בבית הספר "באוהאוס" בגרמניה ועל הסגנון המופשט הגיאומטרי. בשנת 1931, בעקבות מותו של ואן דואסבורג, פסקה התנועה מפעילותה.	דה סטיל	
באוקטובר שנת 1929 התמוטטה הבורסה של ניו יורק, ועד שנת 1932 איבדו מרבית המניות שמונים אחוזים מערכן. התוצאה לא איחרה לבוא, וכ-15 מיליון איש איבדו את מקום עבודתם, רבים אחרים הפכו חסרי בית, העוני התפשט, ורבים נעשו נוודים. תקופת השפל הכלכלי בארה"ב נמשכה עד שנת 1939, והייתה הקשה והארוכה ביותר שידע העולם המערבי בעידן התעשייתי. השפעתו נגעה לכל תחומי החיים, ובשל קשרי המסחר הקרובים של ארה"ב עם אירופה נפגעה גם כלכלתן של רוב מדינות אירופה, ובעיקר בריטניה וגרמניה. בעקבות השפל הכלכלי נבחר פרנקלין ד' רוזוולט, נציג הדמוקרטים, לנשיאות ארה"ב. הנשיא רוזוולט יזם פרויקטים לאומיים גדולים לצמצום האבטלה, שנקרא בשם הכולל New Deal Projects, וכדי לממשם הוקם הגוף WPA (Works Progress Administration), האחראי על ביצוע הפרויקטים. גם אמנים דוגמת ג'קסון פולוק עבדו בפרויקטים ציבוריים יזומים, כגון שיפור חזותם של בניינים.	השפל הכלכלי בארה"ב	
מונח מן המאה ה-17 שמקורו בלטינית ומשמעותו חיבור בין שני מרכיבים שאינם קשורים זה לזה במציאות. צורה היברידית באמנות או בעיצוב היא צורה (ע"ע) המורכבת משני מרכיבים לפחות, באופן שאינו מתרחש במציאות, כך שנוצר תיאור חדש על פי דמיונו של היוצר.	היברידיות	
אופן הצבתה של המצלמה ביחס לאובייקט המצולם. לזווית הצילום נודעת השפעה עצומה על משמעותו של האובייקט. כך לדוגמה, זווית צילום גבוהה תגרום למצולם להיראות קטן וחלש, ואילו זווית צילום נמוכה תציג אותו כגדול וחזק. זווית צילום אלכסונית תובן כהתבוננות אובייקטיבית ומציצנית של הצלם, ולעומתה זווית צילום ישרה תיתפס כעמידה מול אובייקט הצילום.	זווית צילום	
צילום של גופים או דמויות בתנועה במספר רב של מצלמות המופעלות על ידי מנגנונים מכניים. כל מצלמה מצלמת פרט אחר מהתנועה, כך שצירוף התצלומים חושף את אופי התנועה. חלוצי ה"כרונוצילום", שנועד לחקר התנועה, הם אדוארד מייברידיג'	כרונופוטוגרפיה (Chronophotography)	

ב.3. הראינוע והקולנוע

(Muybridge) וג'ורג' ריינולדס (Reynolds), שפעלו ברבע האחרון של המאה ה-19. עבודתם היוותה בסיס ראשוני להתפתחות הראינוע. בשנת 1882, בעקבות היכרות עם עבודתו של מייברידג', פיתח המדען הצרפתי אטיין-ז'ול מארה (Étienne-Jules Marey) מנגנון מכני לכרונופוטוגרפיה. המנגנון כלל דיסק מסתובב שהורכב על גבי מצלמה. בדיסק נפער חלון קטן שגודלו ניתן לכוונון, כדי לאפשר שליטה בכמות האור (ע"ע) החודרת דרכו. עם ביצוע הצילום, הדיסק הסתובב וחשף בכל פעם חלק מהתנועה. כך, נוצרו סדרות צילומים המפרקות את התנועה לחלקיה.

מודרניזם

תפיסה תרבותית שהתגבשה במאה העשרים, ובאה לידי ביטוי במגוון רחב של תחומי יצירה. המודרניזם צמח באירופה בכמה מרכזים של אדריכלות ועיצוב, והוא מזוהה במידה רבה עם בית הספר לאמנות, לאדריכלות ולעיצוב "באוהאוס" בגרמניה, עם התנועה הקונסטרוקטיביסטית ברוסיה הסובייטית ועם תנועת הדה סטיל (ע"ע) בהולנד. ממרכזים אלה התפשט המודרניזם לעולם המתועש. הביטוי למודרניזם מובהק באדריכלות כונה הסגנון הבינלאומי. בתחומי היצירה החזותית (אדריכלות, עיצוב ואמנות) המודרניזם מאופיין בגישה הכורכת את הצורה (ע"ע) בערכים פונקציונליים ובמטרות חברתיות, מתוך חיפוש דרך ליצירת אסתטיקה חדשה לעולם חדש המונע בידי הטכנולוגיה (האסתטיקה של המכונה).

מלחמת העולם הראשונה

נמשכה מ-1914 ועד 1918 בין שני גושים עיקריים: "מעצמות המרכז", שכללו את גרמניה, אוסטרו-הונגריה, העות'מנים ובולגריה, ומנגד – "מדינות ההסכמה": בריטניה והקולוניות שלה, צרפת, רוסיה (שפרשה עם הקמת ברית המועצות בשנת 1917), איטליה וארה"ב (שהצטרפה עם פרישתה של רוסיה). העילה הישירה לפרוץ מלחמת העולם הראשונה הייתה רצח פרדיננד, יורש העצר האוסטרו-הונגרי, בידי לאומני סרבי, ביוני שנת 1914. למעשה, שילוב של גורמים כלכליים ופוליטיים ומתיחות מתמשכת בין הכוחות השליטים באירופה הובילו אותה למלחמה זו. המלחמה הסתיימה בתבוסת הגרמנים ו"מעצמות המרכז" ובחתימה על חוזה כניעה בארמון ורסאי ביוני 1919. המלחמה גבתה את חייהם של 10 מיליון בני אדם, גרמה לפציעתם של 20 מיליון נוספים ושינתה לחלוטין את מפת אירופה.

מרקסיזם

תורת הסוציאליזם המדעי – גרסתו היישומית של לנין לרעיונות המרכזיים במניפסט הקומוניסטי שחיברו הוגי הדעות קרל מרקס ופרידריך אנגלס בשנת 1848. על פי לנין, המפלגה המהפכנית היא הגרעין בעל התודעה של הפרולטריון; היא המספקת את ההנהגה לכל בני מעמד הפועלים והאיכרים, והיא שתדichi את הקפיטליזם. חזונו היה כי לאחר שישתלט מעמד הפועלים על אמצעי הייצור, יבוטל הקניין הפרטי ותקום חברה אידיאלית שאין בה מנצלים ומנוצלים. בחברה זו תספק המדינה לאזרחיה את כל צרכיהם. אידאולוגיה זו התבססה על תורתו של מרקס, ובה "שופץ" הסוציאליזם בידי לנין כדי שיתאים לתנאים ששררו באותה תקופה ברוסיה.

תנועה אמנותית שנוסדה בשנת 1924, עם המניפסט של המשורר הצרפתי ברטון (Breton), שקרא לאוטומטיזם נפשי טהור בכתיבה. הציור הסוריאליסטי פנה אל עולם התת-מודע בעקבות מחקריו של הפסיכואנליטיקן זיגמונד פרויד, ועשה זאת בשני אופנים עיקריים: הסוריאליזם הווריסטי – עוסק בייצוגי חלומות הנובעים מתוך תת-המודע באופן ריאליסטי ומחייב את הצופה לפענח אותם באמצעות אסוציאציות. שניים ממייצגיו הבולטים הם הציירים סלבדור דאלי ורנה מגריט; הסוריאליזם הביומורפי – השתמש בטכניקות ייחודיות, כגון פרוטאז' וגראטז', המאפשרות לאמן לצייר באופן תת-מודע וחופשי יותר. עם מייצגיו הבולטים נמנו האמנים חואן מירו ומקס ארנסט.	סוריאליזם	ב.3. הראינוע והקולנוע
מכשיר צילום והקרנה שהמציא המדען הצרפתי ליאון בוליי (Leon Bouly) בשנת 1892, וכעבור שלוש שנים מכר את זכויות הפטנט לאחים לומייר. השם סינמטוגרף מקורו ביוונית ומשמעותו "רושם תנועה". סינמטוגרף היה מכשיר משופר בהשוואה לקינטוגרף (ע"ע) של אדיסון, שכן הוא כלל הן מצלמה והן מכשיר הקרנה. האחים לומייר צילמו בו את סרטם הראשון "פועלים יוצאים מהמפעל" בשנת 1895, ואף הציגו את הסרט באמצעות המכשיר.	סינמטוגרף (Cinématographe)	
יחידה סיפורית בסרט או בתיאטרון המתרחשת במקום אחד ובזמן אחד. כשמדובר בייצוג חזותי (ע"ע) דו-ממדי, כגון ציור, צילום או כרזה, מתייחס המושג "סצנה" לסיפור ולתיאור של המוצג בתמונה.	סצנה	
זרם באמנות מראשית המאה העשרים בצרפת שבא לידי ביטוי בציורים המאופיינים בשימוש חופשי ונמרץ בצבעים עזים ובצורות מעוותות. הנציגים הבולטים בזרם הפוביזם בקרב קבוצת האמנים, היו אנדרה דרן, מוריס וולאמנק, ג'ורג' רואו וראול דופי. מנהיגם היה אנרי מטיס, ושמו ("פוביזם") שפירושו היה חיות פרא (Fauves) הוענק להם בעקבות כינוי גנאי של אחד המבקרים שכינה את הצבעוניות בציוריהם פראית וחסרת רסן. תערוכתם הראשונה הוצגה בשנת 1905 ב"סלון הסתיו" בפריז.	פוביזם	
תנועת אמנות וספרות איטלקית שפעלה בשנים 1909-1914. הפוטוריסטים העריצו את הטכנולוגיה, ובעיקר את המהירות והתנועה, וניסו להביע אנרגיות בלתי נראות אלו ביצירותיהם. במניפסט שפרסם בשנת 1909 כתב המשורר מארינטי (Marinetti): "מכונית המרוץ יפה יותר מניקה מסאמותראקי". הפוטוריסטים הושפעו מהקוביזם (ע"ע), בעיקר בהקשר של היכולת להציג כמה נקודות מבט בעת ובעונה אחת. הם יצאו נגד הציור הריאליסטי המסורתי, ובמקומו הציגו "ריגוש דינמי" בתנועה. הם האמינו כי מהות חיי הקדמה בתקופתם היא בתנועה המהירה, בדינמיקה של ההרס ובדינמיקה של המלחמה. חברי התנועה היו נלהבים למלחמה, ובשלב מאוחר יותר התחברו אידיאולוגית לתנועה הפשיסטית.	פוטוריזם	

ב.3. הראינוע והקולנוע

פנקיסטוסקופ (Phenakistiscope)

פרימיטיביזם

קוביזם

קולאז'

קולוניאליזם

בתרגום מילולי: "מראה מטעה". מכשיר אופטי ליצירת אשליית תנועה שהמציא בשנת 1832 המדען הבלגי ג'וזף פלאטו (Plateau), וכך הקדים את המצאת ה**כרונופוטוגרפיה** (ע"ע). זהו למעשה דיסק אטום המחולק לשמונה או ל-16 חלקים שווים. בכל חלק מצוירת דמות בתנוחה אחת מתוך רצף תנועה, כך שמעגל הציורים משלים תנועה מלאה. תחת כל ציור נחרץ חריץ מאורך. כשמפנים את הדיסק אל עבר מראה, מסובבים אותו במהירות ומציצים מבעד לחריצים, נוצרת אשליית תנועה אמינה.

מונח המתייחס לאמנות המערבית שבאופן מודע ניכסה לעצמה מקורות חזותיים מתרבויות שבטיות. מתוך שאיפה לפרוץ את מסורת האמנות האירופית, חיפשו אמנים **מודרניים** (ע"ע מודרניזם) אמצעי הבעה והשראה רוחנית מאובייקטים ומחפצי אמנות של תרבויות שהוצגו במוזיאונים אתנוגרפיים ובירידים בין-לאומיים. במאה ה-19 הובאו לאירופה אובייקטים אלה מאפריקה, מהודו, מארצות מזרח אסיה ומאמריקה על ידי הקולוניאליסטים האירופים. ציורי הנשים הטייטאניות של פול גוגן הם דוגמה להתייחסות אל הילידים כאל "פראים אצילים", התייחסות מעריצה הרואה בהם עמים שתרבותם לא נפגעה על ידי הציביליזציה הקפיטליסטית. פיקאסו והאמנים הקוביסטים השתמשו במסכות האפריקניות כבחומר גלם לשם עיבוד צורות וזוויות ראייה בשפה הקוביסטית שהם פיתחו בלי להתייחס למשמעותם התרבותית.

סגנון אמנותי פורץ דרך שפיתחו הצייר הספרדי פבלו פיקאסו (Picasso) והצייר הצרפתי ג'ורג' בראק (Braque) בשנים 1914-1908. את המושג "קוביזם" טבע מבקר האמנות הצרפתי לואי ואקסל (Vauxcelles) בשנת 1908, לאפיון ציוריו של בראק. האמנים הקוביסטים לא התעניינו בתיאור המציאות לשמה, אלא ניסו להוסיף לציוריהם ממד של זמן ותנועה באמצעות התבוננות במציאות מכמה זוויות בעת ובעונה אחת, ועל ידי פירוק האובייקט המתואר לחלקים גיאומטריים, המכונים "קצעים". לקוביזם נודעה השפעה מכרעת על אמנות המאה העשרים, וזרמים רבים השתמשו חלקית בשיטות שפיתחו אמנים אלו.

טכניקה להדבקה של אובייקטים שטוחים שונים על גבי משטח אחד, צירוף של פיסות נייר או חומרים שטוחים אחרים, גזרי תמונות ממבחר מקורות, כגון דברי דפוס, עיתונים או חומרים מסחריים. פיקאסו ובראק היו הראשונים שהשתמשו בטכניקה זו באופן שיטתי, ביצירותיהם הקוביסטיות. בשלבים מאוחרים יותר גם אמני הדאדא וה**סוריאליסטים** (ע"ע סוריאליזם) שילבו ביצירותיהם את טכניקת הקולאז', כדרך לבטא צירופים אי-רציונליים של חומרים מצויים. לטכניקת הקולאז' מעצם מהותה יש נטייה לשבור את אחדות ה**קומפוזיציה** (ע"ע מחבר) וליצור מערך של דיסהרמוניה ושעטנז.

תהליך השתלטותן של מדינות אירופה על אזורים שמחוץ ליבשת. לאחר ההשתלטות אותם אזורים כונו קולוניות (מושבות), ומכאן השם "קולוניאליזם". המדינות הראשונות שהחלו בקולוניאליזם היו ספרד ופורטוגל, בסוף המאה ה-15. הן הקימו קולוניות במרכז

ב.3. הראינוע והקולנוע

אמריקה ובדרומה, ואחר כך גם באפריקה. במאה ה-17 הצטרפה הולנד לתהליך הקולוניאליזם, ובמאה ה-18 גם בריטניה וצרפת. תהליך זה השפיע רבות על התפתחות השפה החזותית במאה ה-19, שכן סחורות ובהן יצירות אמנות מהקולוניות זרמו לאירופה והיוו מקור השראה (ע"ע) ליוצרים ששאפו לשפה חזותית שונה ולדרכי ביטוי חדשות.	
תיאוריה חברתית הדוגלת בשיטה כלכלית שלפיה כל הסחורות והטובין נתונים בבעלות משותפת ונגישים לפי צורכו של כל פרט בחברה הקומוניסטית. במודל זה לפרט אין רכוש המצוי בבעלותו, והרכוש הפרטי עובר לבעלות משותפת של חברי הקבוצה. הרעיון יושם אף בישראל בדמות מודל החיים בקיבוצים. הקומוניזם כתורה מהפכנית מבוססת על התיאוריה הסוציאליסטית של קרל מרקס ולנין, שהנהיג את המהפכה הקומוניסטית ברוסיה. הקומוניזם היה לאידיאולוגיה הרשמית של ברית המועצות ולשיטה הכלכלית-חברתית הנהוגה בה: אמצעי הייצור היו בבעלותה הבלעדית של המדינה. על פי תורתו של מרקס, הקומוניזם הוא השלב הסופי שהחברה תהיה נתונה בו, כשהמדינה תוותר על הבעלות על נכסיה הכלכליים, ותחלק אותם באופן שוויוני בין אזרחיה.	קומוניזם
תפיסת העולם של תנועת יוצרים, בקשת רחבה של תחומי עשייה-אמנים, אדריכלים, מעצבים, קולנוענים – שהתגבשה ברוסיה בראשית ימי המהפכה הסובייטית. יוצרי התנועה עסקו בסדר החדש באמנויות, וראו את עצמם חלק מהמהפכה הבולשביקית בתחילת דרכה. הם הדגישו את הקשר בין החיים היומיומיים לאמנות, והאמנות נתפסה בעיניהם כביטוי לאנרגיה יוצרת שאחד מייעודיה הוא שיפור חיי האדם. היוצרים הקונסטרוקטיביסטים בתחומי האמנות הפלסטית, האדריכלות, העיצוב, השירה והקולנוע עסקו בתרגומה של האמנות לשפה יומיומית פונקציונלית, בעלת צורות פשוטות, טהורות וחסכניות; אמנות החולשת על כל תחומי החיים ושואפת לשפה אוניברסלית.	קונסטרוקטיביזם
המצלמה הראשונה שתוכננה לצלם רצף תמונות. המכשיר שהמציא המדען האמריקני תומס אלווה אדיסון (Edison) בשנת 1891 היה הראשון שאפשר צילום ברצף על ידי ניטרולולויד, חומר שקוף בגלילים שייצרה חברת איסטמן קודאק. הקינטוגרף התבסס על מערכת גלגלים שהניעה את סרט הצילום מול עדשת המצלמה במהירות קבועה של 18 פריימים בדקה, כך שבכל מקטע של הסרט נטבעה תמונה של חלק מהתנועה.	קינטוגרף (Kinetograph)
כלי טכנולוגי לצפייה אישית בסרטים, שהמציא המדען האמריקני תומס אלווה אדיסון (Edison) בשנת 1893, כהשלמה ל קינטוגרף (ע"ע), מכשיר הצילום שהמציא. הקינטוסקופ כלל עינית לצפייה ומערכת גלגלים שסרט הצילום נע על גביה. בשנת 1891 הקים אדיסון מתחמי קינטוסקופים לצפייה בסרטים תמורת מטבע ששלשל כל צופה לתוך המכשיר.	קינטוסקופ (Kinetoscop)
יחידה בסיסית בשפה הקולנועית. המושג שוט מתייחס לצילום מהרגע שהמצלמה מתחילה לצלם ועד לרגע שהיא מפסיקה.	שוט

ב.3. הראינוע והקולנוע

נהוג להגדיר ארבעה סוגי שוטים בסיסיים, שבאמצעותם נבנית **הסצנה** (ע"ע) הקולנועית: שוט מבסס (Establishing Shot) – צילום מרוחק המגדיר את המקום והזמן של **הסצנה** (ע"ע); לונג שוט (Long Shot) – צילום מרחוק של דמות אדם מלאה; מדיום שוט – צילום דמות מהמותניים ומעלה; קלוז-אפ – צילום מקרוב המציג פנים בלבד.

שעתוק טכני

מושג מרכזי בהגותו של הפילוסוף היהודי-גרמני וולטר בנימין (Benjamin), בחיבורו הנודע "יצירת האמנות בעידן השעתוק הטכני" (1936). הכוונה היא לכל מנגנון טכנולוגי המסוגל ליצור העתקים רבים של אותו **ייצוג חזותי** (ע"ע), בלי שיהיה כל הבדל איכותי בין ההעתקים. בתקופת כתיבתו של המאמר הכוונה הייתה למצלמה ולמצלמת הקולנוע. בנימין עסק במושג זה מתוך שאיפה להגדיר את אופן השתנות ההגדרה של הייצוג החזותי והאמנות בעקבות המצאת מכשירים אלו.

ב.4. הטלוויזיה

אמנות אדמה

סוגה אמנותית המשתייכת לזרם **האמנות המושגית** (ע"ע) שהתפתח בשנות השישים והשבעים של המאה העשרים. אמנות האדמה התפתחה בארה"ב, כחלק מתפיסת עולם רווחת בתקופה זו, ולפיה יש לשאוף לתיקון עולם ולחזרה אל הטבע. האמנים הנמנים עם תנועה זו הסתייגו ממיסוד האמנות, ולפיכך סירבו להציג את עבודותיהם במוזיאונים, והתנגדו לסחר ביצירות אמנות על ידי אספני אמנות, ולפרשנויות ממוסדות של היצירות במסגרת אוצרות. במקום זאת הטיפו האמנים המשתייכים לזרם זה ליצור אמנות בטבע ולהשתמש באדמה, בעץ, באבן ובחומרים טבעיים אחרים כחומרי הגלם ליצירה האמנותית. מטרת היצירות הייתה לייצר אירוע מתמשך על ידי התערבות בטבע, בעיקר לצורך תיקון עוולות של האדם והגברת מודעות הציבור אליהן.

אמנות מושגית
(אמנות קונספטואלית)

זרם אמנותי שהתפתח בשנות השישים של המאה העשרים בארה"ב, בהשפעת רעיונותיו של האמן הצרפתי-אמריקני מרסל דושאן (Duchamp), שהחל לפעול בתחילת המאה העשרים. האמן האמריקני ג'וזף קוסות' (Kosuth) הגדיר בחיבורו "אמנות אחרי הפילוסופיה" (1969) את האמנות המושגית יצירה המבוססת על רעיון ולא על חומרים ועל טכניקה. לפי תפיסה זו, תיעוד תהליך התכנון והחשיבה, ותיעוד הפעולות שעושה האמן חשובים יותר מהתוצר הסופי, שלעיתים קרובות אינו קיים באופן מוחשי או נעלם כעבור זמן-מה.

אקזיסטנציאליזם

בעברית: "תורת הקיום". שיטה פילוסופית שהתפתחה במהלך שנות הארבעים והחמישים של המאה העשרים. נהוג לייחסה לתורתו של הפילוסוף הגרמני מרטין היידגר (Heidegger), אם כי הוא עצמו דחה את השם "אקזיסטנציאליזם", שניתן לה. פילוסופים נוספים שתפיסה זו אפיינה את הגותם הם סרן קירקגור (Kierkegaard), אלבר קאמי (Camus) וז'אן פול סארטר (Sartre). במהותו, האקזיסטנציאליזם כופר ברעיון של גורל המוכתב מראש, ומטיל על האדם אחריות מלאה למעשיו. התורה האקזיסטנציאליסטית מבקרת תיאוריות דוגמטיות מופשטות, הנתפסות לפיה כמתעלמות מההתנהלות הממשית של החיים, ורואה בפילוסוף ובאמן בעלי תפקיד חברתי מעשי.

ב.4. הטלוויזיה

גלגל ניפקו

המערכת הראשונה בהיסטוריה שהובילה להתפתחות הטלוויזיה האלקטרומכנית (ע"ע). פול גוטליב ניפקו (Paul Gottlieb Nip-kow), אז סטודנט גרמני להנדסה, הוא שפיתח את הרעיון, בשנת 1884. ניפקו בנה מודל של דיסקה ממתכת המסתובבת במהירות רבה באמצעות מנוע. על גבי הדיסקה קדח חורים במקומות שונים ומאחוריה הציב מקור אור (ע"ע), כך שבהתבוננות בגלגל המסתובב התקבלה אשליה של פסי אור (ע"ע) המאורגנים בשכבות זה תחת זה. על ידי שליטה באור (ע"ע) בשכבות של פסי התאורה הושגה תחילה תמונה מטושטשת. העיקרון הפיזיקלי שבבסיס השיטה פותח ומשמש גם במסכי הטלוויזיה המודרניים (ע"ע מודרניזם).

היפר-ריאליזם

מונח נרדף לסופר-ריאליזם ולפוטו-ריאליזם. סגנון אמנות המאופיין ברמת דיוק מרבית ובגימור וליטוש גבוהים. הסגנון משויך לזרם אמנותי שרווח בשנות השבעים של המאה העשרים, בעיקר בארה"ב, ובמידה מועטה יותר במערב אירופה. הציור מתבסס בדרך כלל על העתקה של תצלומים, שיטה המכונה פוטו-ריאליזם. בפיסול, האמנים מתבססים על יציקות גבס של דמויות ואובייקטים ועל צביעתם. אמני ההיפר-ריאליזם התמקדו בנושאים עכשוויים מהסביבה החומרית והאנושית.

וידאו קליפ

סרטון המציג שיר, בדרך כלל להיט פופ או רוק. הווידאו קליפ כמדיום יצירתי התפתח במהלך שנות השמונים של המאה העשרים, בעקבות ייסודו של ערוץ המוזיקה MTV בשנת 1981. הקליפים נחלקים לשני סוגים עיקריים: הסוג הפשוט מבחינה טכנית מבוסס על המונטאז' הקולנועי, כשהתמונות מתחלפות לפי קצב המוזיקה, או לפי זרם תודעה מסוים; הסוג המורכב יותר מציג סיפור המתכתב עם תוכן השיר במגוון דרכים, באמצעות תמונות, קטעי וידאו ואפקטים. בתחילת הדרך שימשו הקליפים בעיקר לקידום מכירות של אלבומי מוזיקה. כיום, בעידן הרשת, ספקי המוזיקה באינטרנט (ע"ע) והרשתות החברתיות הייעודיות, כגון יוטיוב, הפכו את הקליפ לחלק בלתי נפרד מהשיר.

וידאו ארט

אמנות המתבססת על תצלומי וידאו ערוכים או משלבת תצלומי וידאו כחלק ממיצב (ע"ע). הווידאו ארט הוא אחד מתוצרי התפתחותה של מצלמת הווידאו, החל מאמצע שנות השישים של המאה העשרים, שסיפקה לאמנים תחום יצירה חדש שגלומות בו אפשרויות רבות. חלוץ אמני הווידאו ארט הוא היוצר האמריקני נאם ג'ון פייק (Nam June Paik), שנמנה עם קבוצת פלוקסוס (Fluxus). אמנות הווידאו במהותה קוראת תיגר על ממשותה של המציאות בייצוג האמנותי.

חמש עשרה דקות התהילה

מושג שמקורו בדברים שחזה אמן הפופ (ע"ע פופ ארט) האמריקני אנדי וורהול בשנת 1968, כשאמר: "בעתיד, כל אדם יזכה לפרסום עולמי של 15 דקות". מושג זה נודע במשך השנים כייצוג של עידן תקשורת ההמונים, והרעיון העומד בבסיסו מתייחס לאפשרות שטומנת בחובה תקשורת ההמונים לפרסום מהיר ורחב תפוצה ולתרבות הידוענים שהתפתחה בעקבותיה. במידה רבה חזה וורהול באמירה זו את התפתחות תכניות הריאליטי (ע"ע) במרוצת שנות התשעים של המאה העשרים ואת פריחת הרשתות

ב.4. הטלוויזיה

החברתיות מתחילת המאה ה-21. כבעל חזון משנות השישים המתכתב עם תרבות ערוצי המוזיקה MTV שהתפתחה בשנות השמונים, הגיש וורהול תכנית קבועה ב-MTV, בעלת אופי ניסיוני, שנקראה Andy Warhol's 15 Minutes ועסקה בתרבות הידוענים ובאייקוני המוזיקה שבאותה עת היו אלה דקות תהילתם.		
מודל מוקדם של הטלוויזיה, בטכנולוגיה המשלבת מנוע מכני ותאורה אלקטרונית. הממציאים, שני מדענים רוסים – בוריס רוזינג (Boris Rosing) ותלמידו ולדימיר זוריקין (Vladimir Kosma Zworykin) – פיתחו את הרעיון בשנים 1905-1907, על בסיס "גלגל ניפקו" (ע"ע) שהמציא פול גוטליב ניפקו (Paul Gottlieb Nipkow) עשרים שנה קודם לכן. בטלוויזיה האלקטרומכנית שימש עדיין גלגל מכני מחורר, אך ההישג המרכזי היה בשיפור איכות התמונה על ידי שימוש בשפופרת קרן קתודית (מתקן הפולט אלקטרונים), במקום מקור האור (ע"ע) המקורי בפיתוח של ניפקו.	טלוויזיה אלקטרומכנית	
שכלול של הטלוויזיה האלקטרומכנית (ע"ע), להשגת איכות תמונה משופרת. הטלוויזיה האלקטרונית פותחה בארה"ב בשנת 1927 בידי פילו פארנזוורת' (Philo Farnsworth), שהגה את הרעיון כבר בהיותו תלמיד בן 14, שבע שנים קודם לכן. הרעיון של פארנזוורת' היה להחליף את "גלגל ניפקו" (ע"ע) ברשת תאים רגישים לאור (ע"ע) העשויים צסיום – יסוד כימי הפולט אלקטרונים בהשפעת אור (ע"ע). המודל הראשון שיצר, בשנת 1927, הציג תמונה איכותית בהרבה מזו של הטלוויזיה האלקטרומכנית (ע"ע), באמצעות הפרדה של התמונה לשישים קווי רוחב של אור (ע"ע).	טלוויזיה אלקטרונית	
מושג מרכזי בהגותו של חוקר התקשורת האמריקני מרשל מקלוהן (McLuhan), המופיע בספרו "הגלקסיה של גוטנברג" (1959) כדימוי למגמה שחזה ולפיה העולם נחווה כמקום שהולך ומצטמצם, ככל שאמצעי תקשורת ההמונים הולכים ומתפתחים. מקלוהן הגה רעיון זה בהקשר של הטלוויזיה, וטען כי ככל שהמידע זמין יותר עבור הצופה ותעבורתו גבוהה יותר, כך העולם "קטן" מטאפורית. ברעיון זה חזה מקלוהן במידה רבה את התפתחות האינטרנט (ע"ע) והרשתות החברתיות.	"כפר גלובלי" (Global Village)	
מושג מרכזי בהגותו של חוקר התקשורת האמריקני מרשל מקלוהן (McLuhan) במאמרו "המדיום הוא המסר" (ע"ע), (1967). המושג מתייחס למקור העיקרי שממנו שואבת קבוצה תרבותית מסוימת את המידע שלה ואת תובנותיה ביחס למציאות. מקלוהן ראה בטלוויזיה את "מדורת השבט" של העידן המודרני (ע"ע מודרניזם). מושג זה היה מדויק לזמנו, אך הלך והתערער בעידן ריבוי הערוצים והרשתות החברתיות.	"מדורת השבט"	
שמו של מאמר מכונן שהגה חוקר התקשורת האמריקני מרשל מקלוהן (McLuhan) ופורסם בשנת 1967. במאמר זה מגדיר מקלוהן את השינויים המרכזיים שהתחוללו בעקבות התפתחות הטכנולוגיה החזותית, ובעיקר הטלוויזיה, בתרבות ובהבנת המציאות במאה העשרים. הטענה המרכזית של המאמר היא כי	"המדיום הוא המסר"	

ב.4. הטלוויזיה

אופן העברת המידע והכלים להעברתו (המדיום) חשובים לפענוח המסרים לא פחות מתוכנו של המידע המוצג. יתר על כן – עוצמת השפעתו של המדיום תלויה ישירות בהיקף הקהלים הנחשפים למדיום זה בעת ובעונה אחת.

"מדיום חם"
ו"מדיום קר"

מושג מרכזי במאמר "המדיום הוא המסר" (ע"ע), (1967), חיבורו הנודע של חוקר התקשורת האמריקני מרשל מקלוהן (McLuhan). מקלוהן הבחין בין אמצעי תקשורת "קרים" ל"חמים", וגרס כי מדיום תקשורתי "קר" הוא זה המספק מעט מידע יחסית, ומאפשר לצופה להשלים בדמיונו את החסר (לדוגמה, ציור או סיפור), ולעומתו מדיום תקשורתי "חם" הוא זה השואף לספק תמונה מלאה יותר ומותיר לצופה מעט מקום להשלמת פערי מידע או להשתתפות בפענוח התמונה (לדוגמה, הקולנוע). במאמרו הגדיר מקלוהן את הטלוויזיה כמדיום "קר", אבל בשלב מאוחר יותר, כשהשידורים הפכו ישירים, שינה את דעתו. את הצילום סיווג מקלוהן כמדיום "חם", בשל קרבתו למציאות, אם כי טענתו זו שנויה במחלוקת, לאור העובדה שהצילום נתון לקשת רחבה של מניפולציות מצד הצלם.

מיצב

סוגה אמנותית של יצירות המגדירות מחדש חלל נתון על ידי סידור, בדרך כלל ארעי, של אובייקטים או חומרים במבנה פיסולי או מבנים. הדוגמאות לכך מגוונות, החל בהצבת אובייקטים של רדי-מייד בחלל התצוגה וכלה בחללי גלריה מלאים בעפר, באובייקטים יומיומיים או בפסולת.

מיצג

סוגה אמנותית המגדירה התרחשות של אירוע במקום מסוים ובזמן קצוב. האירוע יכול לכלול הקרנת וידאו, פעילות ממשית של שחקנים או קהל, והתרחשות המתחילה ברגע מסוים ומסתיימת בזמן נתון. בתום האירוע נותרים בדרך כלל צילומים או תרשימי הכנה כעדות לאשר התרחש, אך האירוע עצמו הוא חד-פעמי. המיצג הפך לסוגה מקובלת במהלך שנות השבעים של המאה העשרים, עם התפתחות האמנות המושגית (ע"ע).

מלחמת העולם
השנייה

מלחמה שהתחוללה באירופה בין שני גושים עיקריים: "בעלות הברית", בראשות בריטניה, צרפת, ברית המועצות וארה"ב, ומנגד – "מדינות הציר": גרמניה, איטליה ויפן. המלחמה פרצה בספטמבר 1939, עם פלישת גרמניה הנאצית לפולין, והסתיימה בספטמבר 1945, עם הטלת פצצת האטום על הערים הירושימה ונגאסקי בידי האמריקנים וכניעתה של יפן ללא תנאי. זו הייתה המלחמה רחבת ההיקף והקטלנית ביותר בתולדות האנושות, ובמהלכה נהרגו כ-18 מיליון חיילים. שואת יהדות אירופה שהתחוללה במלחמת העולם השנייה גבתה שישה מיליון קרבנות – נשים, גברים וילדים – שנרצחו בידי הנאצים באותה תקופה, ומיליונים רבים אחרים שנותרו פצועים, חולים ותשושים, פליטים חסרי כול, גדועי משפחה ונטולי קורת גג. התכנית להשמדתו ההמונית של העם היהודי והכחדתו מן העולם הייתה תכנית שהגה אדולף היטלר, ונקראה "הפתרון הסופי". תכניתו של היטלר, שעמד בראש המפלגה הנאצית השלטת בגרמניה, כללה השמדה המונית ושיטתית גם של קבוצות אתניות וחברתיות אחרות, ובכלל זה צוענים, הומוסקסואלים ובעלי מוגבלויות. כל זאת תוך הפיכת

ב.4. הטלוויזיה

אוכלוסיות שלמות לאסירים במחנות עבודה, ריכוז והשמדה, התעללות קשה, דיכוי אכזרי, השפלה, הרעבה, כליאה בתנאים תת-אנושיים, ניצול ונישול של אותן אוכלוסיות שהנאצים ייעדו למוות מנכסיהן ומרכושן. במלחמת העולם השנייה פותחו כלי נשק חדשים וקטלניים, שהשימוש בהם שינה במידה רבה את פני העולם ופתח עידן היסטורי חדש שהתאפיין בפיתוח אמצעי נשק משוכללים להשמדה המונית.	
המושג נקרא על שמו של הסנטור האמריקני ג'וזף מקארתי (Joseph McCarthy), שהקים בשנת 1952 ועדה לאיתור ולשיפוט מהיר של אזרחים אמריקנים שנתפסו כמזוהים עם המפלגה הקומוניסטית או עם רעיונות קומוניסטיים. המושג מקרתיזם מזוהה עם תפיסות אנטי-דמוקרטיות ועם "סתירת פיות" – איום של המשטר על חופש הביטוי של הפרט ועל יסודות הדמוקרטיה בחברה. הוועדה שהקים מקארתי פעלה עד שנת 1954, ונקטה צעדים חמורים שחיסלו קריירות שלמות של אזרחים רבים. תעשיית הסרטים בהוליווד סבלה מאוד מהרדיפה על ידי הוועדה, שכן אחד הצעדים שנקטה הוועדה היה הטלת צנזורה על היצירה הקולנועית של התקופה.	מקרתזם
זרם קולנועי שהתפתח באיטליה במהלך מלחמת העולם השנייה (ע"ע) ופרח עד תחילת שנות החמישים של המאה העשרים. מבחינת התוכן, הסרטים הניאו-ריאליסטיים שיקפו את מצוקת החיים הקשה של האזרח הפשוט באיטליה של סוף מלחמת העולם השנייה (ע"ע) ולאחריה. הסרטים היו דלי תקציב, התסריט נכתב בראשי פרקים בלבד, והבמאי הותיר למציאות ולשחקנים "להכתיב" את התפתחות העלילה. מבחינה סגנונית, היוצרים ליהקו שחקנים לא-מקצועיים, בחרו אתרי צילום אמיתיים ותאורה טבעית, ולא השתמשו בתפאורה או בביגוד ייעודיים לסרט. כוונת היוצרים הייתה להציג את המציאות הקשה בפני הקהל הרחב בדרך האותנטית ביותר.	ניאו-ריאליזם איטלקי
בעברית – "קולנוע אמתי". זרם קולנועי שהתפתח בצרפת בשנות השישים של המאה העשרים הודות להתפתחות ציוד צילום וסאונד זול יחסית וקל לנשיאה ולתפעול. מבחינת התוכן והסגנון, זרם קולנועי זה הושפע מרעיונותיו של הבמאי הרוסי דזיגה וורטוב (Vertov) שראה בקולנוע כלי מרכזי בעיצוב דעת הקהל. יוצרי "הקולנוע האמתי", כגון האנתרופולוג ז'אן רוש (Rouch) והסוציולוג אדגר מורין (Morin), שאפו להציג את המציאות תוך התערבות בה לצורך יצירת שינוי. לשם כך ראינו אנשים ברחוב, ואף הדגישו את נוכחותם כיוצרים בסרט, כפי שעשה וורטוב בסרטו המפורסם "האיש עם מצלמת הקולנוע" (1929). ה"אמת" בסרטים אלו נובעת מעצם הדגשת תהליכי העשייה של הסרט ומהצילום הספונטני ברחוב.	סינמה וריטה
שיטת צילום והקרנה של סרטי קולנוע שפותח בשנת 1953 מנכ"ל סרטי "פוקס המאה העשרים", ספירוס סקוראס (Spyros Skouras). השיטה, ששימשה עד שנת 1962, אפשרה הקרנת סרטים על משטח רחב בהרבה מזה שהיה עד אז, וכך העניקה	סינמסקופ (CinemaScope)

ב.4. הטלוויזיה

לצופים חוויה ייחודית של "כניסה" אל תוך הסרט. השיטה חייבה צילום והקרנה בעדשות מיוחדות ויקרות, ולכן מעטים יחסית הם הסרטים שצולמו בשיטה זו.		
טכניקה להקרנה על גבי מסך רחב וקעור, באמצעות שלושה מקרנים המריצים בעת ובעונה אחת סרט ברוחב 35 ס"מ. טכניקה זו פותחה בתחילת שנות החמישים של המאה העשרים במטרה להעניק לצופים חוויית צפייה ייחודית המבחינה בין הצפייה בקולנוע לבין הצפייה במסך הטלוויזיה שנעשה מכשיר רווח כמעט בכל בית בתקופה זו בארה"ב. את טכניקת הסינרמה פיתח המדען האמריקני פרד וואלר (Waller), מנהל מחלקת האפקטים המיוחדים בחברת ההפקה "פרמונט". קולנוע הסינרמה הראשון נפתח בברודווי בשנת 1952.	סינרמה	
זרם אמנות שהתפתח בשנות השישים של המאה העשרים בארה"ב ובבריטניה. אמני הפופ בחרו כחומר גלם את תרבות ההמונים (Popular Culture), נושאים מעולם התקשורת והצריכה ההמוניים: פרסומות, קולנוע, מוזיקת פופ, טלוויזיה, עיתונים מצוירים, מוצרים פופולריים. אלה הועתקו במדויק, הוגדלו או עוותו בדרכים מוגזמות. עבודות הפופ ארט מלוות לעתים קרובות בהומור או באירוניה, ולעתים ניכרת בהן נימה ביקורתית כלפי חברת השפע והצריכה. עד מהרה נהפך הפופ ארט למקור השראה (ע"ע) לסגנון הפופ בעיצוב. אמני פופ בולטים הם אנדי וורהול, רוי ליכטנשטיין וקלאס אולדנברג.	פופ ארט	
זרם קולנועי שפרח בארה"ב בשנים 1958-1962, בעקבות התפתחותו של ציוד צילום והקלטה זול וקל לנשיאה. חידוש זה אפשר לבמאים וליוצרים, כגון ריצ'ארד ליקוק (Leacock), אלן פניבייקר (Pennebaker) והאחים מייזלס (Maysles), ליצור סרטים באופן ספונטני, ברחוב. בסרטים אלו הבמאי לא התערב בנעשה, וראה את תפקידו רק בתיעוד המציאות. "הקולנוע הישיר" התפתח בתגובה לשידורים החיים שהחלו לתפוס מקום מרכזי בערוצי הטלוויזיה משנת 1949.	קולנוע ישיר	
בעברית: עלילון. סוגה אמנותית שהופיעה כבר במאה ה-19 ביפן וספרד. הקומיקס הוא סיפור בציורים המלווים במלל המוצג בשולי הציור או בתוכו, בתוך "בועת דיבור" או "ענן מחשבה". הקומיקס נעשה פופולרי מאוד בתחילת המאה העשרים, כנראה בהשפעת הקולנוע, והופיע בעיקר בעיתונים יומיים, כסיפור בהמשכים. בשנות השלושים של המאה העשרים החלו להופיע חוברות קומיקס ייעודיות, רובן עוסקות בגיבורי-על. במחצית השנייה של המאה העשרים נעשה הקומיקס מרכזי, בעיקר ביפן ובארה"ב, וחוברות כגון "מארוול" ו-DC הפכו לחברות הפקת סרטים המבוססים על סיפורי הקומיקס.	קומיקס	
מושג שטבע מבקר האמנות הצרפתי פייר ראסטני (Pierre Restany) בשנת 1960 לתיאור פעולתם של קבוצת יוצרים צעירים, כפי שהוצגה בתערוכה בגלריה אפולינר במילאנו. בתערוכה השתתפו פייר פרננדז ארמן, ניקי דה סנט-פאל, יאווצ'ף כריסטו, ז'אן טינגלי, סזאר בלדצ'יני ואחרים. יוצרים אלו שאפו	הריאליזם החדש	

ב.4. הטלוויזיה

להצגה אקספרסיבית ואישית של המציאות, תוך שימוש אינטואיטיבי בחומרים מתוכה. את החומרים היומיומיים שמצאו ברחובות – קרעי עיתונים וכרזות, חלקי מכונות, שאריות ועטיפות – חיברו לכדי מבחר אסמבלאז'ים המהווים תמונה אישית של המציאות בעיני היוצר. תנועה זו של "הריאליזם החדש" פעלה כעשר שנים.

ריאליזם פואטי

מגמה קולנועית שהתפתחה בצרפת במהלך שנות השלושים של המאה העשרים ונמשכה עד לפרוץ **מלחמת העולם השנייה** (ע"ע), כחלק מתגובתו של הקולנוע להתפתחות הטלוויזיה. תסריטאים דוגמת ז'אק פרוור ושארל ספאק ובמאים כגון ז'אן ויגו, מרסל קרנה, ובייחוד ז'אן רנואר, בנו של הצייר פייר אוגוסט רנואר, עסקו בסרטיהם בחייהם האמתיים של בני המעמדות הפשוטים, והציגו לראווה את האי-צדק והסבל שהם חווים. הסגנון הוגדר "ריאליזם פואטי" הן בשל השימוש באלגוריות ספרותיות ובאירועים מן העבר בתיאורים והן בשל ההקפדה היתרה של היוצרים על האסתטיקה של הסרטים ועל רמה עילית של תכנון וביצוע. הזרם ייצר תגובה לטלוויזיה שעשתה את צעדיה הראשונים, ועדיין לא שימשה כמשקפת איכותית של המציאות ברמה מספקת. זרם זה הגיב גם לריאליזם ההוליוודי המעלים את עבודתו של היוצר הקולנועי על מנת לייצר חוויה טוטאלית אצל הצופה.

ריאליזם פסיכולוגי

מגמה שאפיינה את הקולנוע הצרפתי בשנות הארבעים של המאה העשרים. הריאליזם הפסיכולוגי הושפע מטכניקת המשחק של סטניסלבסקי (Stanislavski), ולפיה על השחקן להכיר את הדמות היטב ו"להיכנס לנעליה" כדי להיות מסוגל לחוות את המציאות כפי שהיא חווה אותה, וכך לשדר אמינות רבה יותר במשחק. סרטי הריאליזם הפסיכולוגי הצרפתי התבססו על סיפורים אמתיים, המופיעים במחזות ובספרות. הסרטים צולמו במקומות ההתרחשות המקוריים שאותם סיפורים התרחשו בהם, והתמקדו בהצגת דמויות אמינות ככל האפשר. מגמה זו, בדומה לריאליזם הפואטי, מגיבה הן להתפתחותם של ז'אנרים טלוויזיוניים, שהתיימרו להביא לכל בית את "החיים עצמם", והן לריאליזם ההוליוודי שיצר אשליה מוחלטת של המציאות.

תיאוריית "המחט התת-עורית" של לאסוול

את המושג "המחט התת-עורית" טבע חוקר התקשורת האמריקני הרולד לאסוול (Lasswell) בראשית ימיה של הטלוויזיה, במהלך שנות הארבעים, בהתייחסו לעוצמתן ולכושן של הטלוויזיה בפרט והתקשורת בכלל להעביר ולהחדיר כל מסר. לפי תיאוריה זו, השפעתה של תקשורת ההמונים על הצופה היא עוצמתית ומיידית, בדומה להשפעתה של זריקה תת-עורית. המדיה החזותית מסוגלת להחדיר מסרים מודעים ובלתי מודעים אל מוחו של הצופה.

תלת-ממד בקולנוע

שיטה לצילום ולהקרנת סרטים שפותחה בשנת 1915, באמצעות שימוש בצילום סטריאוסקופי, כלומר צילום משתי נקודות מבט, היוצר אשליית תלת-ממד. ממציא הטכניקה בשנות התשעים של המאה ה-19 הוא המדען והקולנוען הבריטי ויליאם גרין (William Greene), אך רק בשנת 1952 החלו להפיק סרטי תלת-ממד מסחריים, בשאיפה להעניק לצופי הקולנוע חוויה ייחודית ותחושת "כניסה" אל תוך הסרט. מטרת הטכנולוגיה הייתה להבחין בין

ב.4. הטלוויזיה

חוויית הצפייה בקולנוע ובין הצפייה היומיומית בטלוויזיה, שהחלה נוגסת בנתח מקהל הצופים בבתי הקולנוע בתקופה זו. השימוש בתלת-ממד לא זכה להצלחה רבה בתחילת דרכו בשל הצורך לחבוש משקפיים מסורבלים. עם התפתחות טכנולוגיית התלת-ממד הדיגיטלית, בעיקר בתחום משחקי המחשב, הפכו סרטי תלת-הממד איכותיים וריאליסטיים יותר ויותר, וגם המשקפיים נעשו קלים ונוחים יותר, כך שכיום, במיוחד בסרטי ילדים, כמעט לכל סרט חדש קיימת גם גרסה בתלת-ממד.

ב.5. המחשב והטלפון החכם

(חברת) "אפל" (Apple)

חברת מחשבים, מפתחת חומרה ותוכנה, שהוקמה בשנת 1976 ביוזמתם של שני שותפים צעירים: סטיב ג'ובס (Jobs), שגם הגה את שם החברה, וסטיב ווזניאק (Wozniak). שותף שלישי, רונלד וויין (Wayne), פרש מהחברה כעבור שבועיים בלבד ומכר את חלקו בה לשני השותפים האחרים תמורת 800 דולר. חזונה של החברה, ששכנה תחילה בעיירה קופרטינו שבקליפורניה, היה לייצר מחשבים עבור משתמשים ביתיים, ואכן הם היו הראשונים ששיווקו מחשב אישי (PC) בעל מערכת הפעלה משלו. שיווקו של הדגם הראשון, Apple 1, החל כבר בשנת הקמתה של החברה (1976) ונמכרו ממנו 200 יחידות. כעבור שנה הושק דגם משופר, Apple 2, שזכה להצלחה רבה מאחר שהיה המחשב האישי הראשון שהיה מוכן להפעלה "מהקופסה", ואף אפשר מעבר לעיבוד תמלילים גם עבודה גרפית. חברת "אפל" נחשבת פורצת דרך בתחומי המחשב האישי והשולחני. בשנת 2007 שינתה החברה שוב את פניו של עולם הטכנולוגיה, עם המצאת ה"אייפון", הטלפון החכם הראשון ששילב יישומי מחשב ואינטרנט (ע"ע) עם מכשיר טלפון, ושוב ב-2010 – עם המצאת ה"אייפד". מוצריה של "אפל" מתאפיינים ב"מערכת סגורה" – תוכנות ומוצרים ייחודיים המפותחים על ידי החברה עבור מחשביה. בכך גלום יתרונם של המוצרים, אך גם חסרונם, שכן המערכת הסגורה מאפשרת מוצרים אמינים מאוד, ומנגד מאחר שהמוצרים ייחודיים הם אינם נוטים "לתקשר" עם מוצריהן של חברות אחרות.

האביב הערבי

כינוי לתופעה פוליטית חברתית שפרצה ב-17 בדצמבר 2010 בתוניס, והתפשטה עד מהרה לרוב מדינות ערב. מדובר בגל מהפכות והפגנות ששינו את פני המזרח התיכון, לנוכח המצב הכלכלי הרעוע ודיכוי האוכלוסייה השוררים ברחבי העולם הערבי. במדינות רבות מהלכים אלה הגיעו עד לכדי מלחמות אזרחים עקובות מדם מתוך מאבק נחוש להפיכה שלטונית. גל האירועים הראשון הסתיים בשנת 2012, אך במקומות אחרים, כגון סוריה, המלחמות בעיצומן. כלל האירועים הביאו עמם שטף של פליטים מוסלמים למדינות אירופה, שהחל לשנות גם את פניה.

אינטרנט

בעברית: מְרִשֶּׁת. האינטרנט היא למעשה חיבור דיגיטלי בין תצורות מחשב ברחבי העולם, המאפשר תקשורת בין האמצעים הממוחשבים במגוון דרכים, לרבות העלאת קבצים דיגיטליים מסוגים שונים לרשתות החברתיות או העברתם באמצעות הדואר האלקטרוני לנמען יחיד ועד לאינספור נמענים. ג'וזף ליקלידר (Licklider), מדען המחשבים אמריקני, הוא שהגה את הרעיון כבר בשנת 1960 במאמרו "סימביוזת אדם מכונה". במאמר זה ניסח ליקלידר את ההתפתחות העתידנית לתקופתו וטען:

ב.5. המחשב והטלפון החכם

"רשת של מחשבים שכאלו המקושרים זה לזה בתקשורת רחבת סרט יספקו פונקציות של ספריות יחד עם פונקציות הקשורות בהתקדמויות צפויים בתחום האחסון ושליפת המידע". שנתיים לאחר מכן מונה ליקלידר לראש חטיבת המחקר של מחלקת ההגנה בצבא ארה"ב (DARPA). צבא ארה"ב ראה במימוש חזונו של ליקלידר הזדמנות לשימור מאגרי המידע הצבאיים באופן מבוצר ומבוקר, ומימן עבור ליקלידר את הפיתוח הטכנולוגי שהגה. רק בשנת 1992 פיתחו גופים מסחריים את הרשת הכלל-עולמית (WWW – World Wide Web), כמקבילה האזרחית שהביאה את הטכנולוגיה שפותחה ביסודה בצבא ארה"ב לכל בית, באמצעות טכנולוגיות חדשות שאפשרו תעבורת מידע בנפחים גדולים ובמהירות הולכת וגוברת.

חברת טכנולוגיה אמריקנית שהחלה לפעול באוגוסט 2004 כספקית שירותי חיפוש מידע ופרסום באינטרנט (ע"ע), באמצעות מנוע החיפוש שפיתחה. החברה מפתחת מוצרים רבים נוספים, ובהם מערכת ההפעלה אנדרואיד המיועדת בעיקר לטלפונים חכמים ולטאבלטים, דפדפן "גוגל כרום" ושירותים מסחריים נלווים באמצעות Google Maps, Google Earth, Google Art & Culture Street View ועוד. כל מוצרי החברה מפותחים בהתאם לחזון המרכזי של שני מייסדיה – לארי פייג' (Page) וסרגיי ברין (Brin), שנפגשו באוניברסיטת סטנפורד בשנת 1998 וניסחו אז את מטרות המשותפת: "לארגן את כלל המידע העולמי ולהופכו לנגיש ויעיל לכלל העולם".

(חברת) "גוגל"

דוקו-אקטיביזם

סוגה בתחום הטלוויזיה והווידיאו ארט (ע"ע) שהתפתחה בשנות השישים של המאה העשרים בעקבות המצאת מצלמות הווידיאו הניידות. בעיקרו, משלב הדוקו-אקטיביזם תיעוד עם התערבות של היוצר במציאות לצורך מחאה או שינוי. בתחילת דרכו, נקשר הדוקו-אקטיביזם כמעט בלעדית לאמנות הווידיאו. האמן האמריקני נאם ג'ון פייק (Paik), מחלוצי אמנות הווידיאו ומהראשונים שהחזיקו ברשותם מצלמת וידיאו ניידת, עסק בפרויקטים שלו בביקורת התקשורת. בשלב מאוחר יותר, זוהה הדוקו-אקטיביזם עם עבודה עיתונאית, שאינה מתיימרת להיות אובייקטיבית אלא להפך – להביע דעה וליצור שינוי. סוג זה של תכניות התפתח בשנות השמונים והתשעים של המאה העשרים בתכניותיו של הבמאי והעיתונאי האמריקני מייקל מור (Moore), שעסק בביקורת ארסית וצינית כלפי הממסד והתאגידים הגדולים. במידה רבה הקדים הדוקו-אקטיביזם את הרשתות החברתיות באפשרו ליחידים להביע מחאה ציבורית ולקרוא לשינוי.

הדפסת תלת-ממד

טכנולוגיה המאפשרת יצירת דגמים וחפצים תלת-ממדיים באמצעות מדפסת המחוברת לתוכנת תלת-ממד במחשב. המדפסת פועלת באמצעות מזרק המתוך חומר, לרוב פולימר פלסטי, אך גם מתכות ואבקות שונות, ומזריק אותו בשכבות דקות על גבי משטח ישר. השכבות נערמות זו על גבי זו עד שנוצר הדגם כולו על פי התכנון המקורי. הטכנולוגיה פותחה בשנת 1983 על ידי צ'אק האל (Hull) מייסד חברת "3D Systems" האמריקנית. עד שנת 2006 הייתה הטכנולוגיה רשומה כפטנט של החברה, ורק

ב.5. המחשב והטלפון החכם

עם תפוגת תוקף הבלעדיות על הפטנט הפכה הטכנולוגיה לנחלת הכלל, וחברות אחרות החלו לייצר מדפסות במחירים שהלכו והוזלו עם השנים. תחום הדפסת התלת-ממד, המכונה "המהפכה התעשייתית השנייה", נחשב מרכזי בעיצוב חיי האדם בדורות הקרובים – מהדפסת בנייני מגורים ועד להדפסת מזון ומוצרי צריכה בבית. בתחום התרבות החזותית התפתחה טכנולוגיה של הדפסת תמונות בתלת-ממד המאפשרת העתקה מדויקת של יצירות אמנות עד לפרטים הקטנים ביותר. הטכנולוגיה המכונה "רליבו" (ע"ע) נעשתה סוגה אמנותית בפני עצמה.		
מושג שהתפתח בתחילת המאה ה-21 בעקבות התפתחות רשת האינטרנט (ע"ע) והרשתות החברתיות. המושג מגדיר מצב חדש בתחום ייצור המידע והפצת הידע האנושי, ולפיו כל אדם יכול להפוך ליצרן מידע להמונים, בלי כל קשר להכשרתו או לידיעותיו. יתרה מכך, רשת האינטרנט (ע"ע) מאפשרת נגישות למידע לכל דורש מכל מקום ובכל זמן. לשם השוואה, לפני עידן הרשת מנתה ספריית הקונגרס האמריקני 33 מיליון ספרים. כיום, מיוצרת כמות מידע של כמה ספריות כאלו בכל יום. המידע המיוצר הוא מילולי, שמיעתי וחזותי. לפי נתוני שנת 2017, מספרן של התמונות המועלות בכל יום לרשת הוא כמה עשרות מיליונים, ומספר זה רק גדל. מצב עניינים זה הביא לכדי עודף עצום במידע נגיש בלי אפשרות מושכלת לסינון המידע לפי מדדי איכות ואמינות, מצב שהוליד בין השאר את המושג "פייק ניוז" (ע"ע).	התפוצצות המידע	
עד מלחמת העולם השנייה (ע"ע), (1945) הייתה ברלין בירתה של גרמניה. עם תום המלחמה חולקה המדינה וכך גם העיר בין שני גושי המעצמות שניצחו במלחמה – הסובייטים שלטו במזרח המדינה, ובעלות הברית (ארה"ב, צרפת ובריטניה) במערבה. בצד המזרחי התפתח שלטון קומוניסטי נוקשה, ותושבים רבים ניסו לברוח ממזרח גרמניה למערבה. לפיכך החליטה ממשלת מזרח גרמניה לבנות חומה מבוצרת באורך כולל של כ-155 ק"מ שתקיף את מובלעת ברלין המערבית, ותמנע לחלוטין מעבר של תושבים למערב. החומה שהוקמה בשנת 1961 נעשתה ברבות הימים סמל לדיכוי הקומוניסטי ולתקופת "המלחמה הקרה". בשנת 1989, עם נפילת המשטר הקומוניסטי בגרמניה המזרחית, הופלה החומה על ידי תושבי המדינה המדוכאים. נפילת החומה היה אירוע מכונן שסימל את איחוד גרמניה, ונפילת הקומוניזם (ע"ע) בעולם פתחה עידן של חירות. עבור רבים סימלה הפלת חומת ברלין את התמוטטות ערכי המודרניזם (ע"ע) והסדר של העולם הישן.	חומת ברלין	
משנות השבעים ועד שנות התשעים של המאה העשרים שלטה בעולם האמנות השאיפה לצמצום, ההפשטה והחומרה המינימליסטית. לאחר תקופה ארוכה זו, הגישה האמנותית המאפיינת בעיקר את תחום הציור, מאז שנות התשעים של המאה העשרים ועד ימינו, משקפת מגמה של חזרה אל הציור הפיגורטיבי ואל הצבעוניות העזה והמורכבת. הגישה מייצגת את התפיסות הפוסט-מודרניות המתנגדות לצמצום המודרניסטי (ע"ע מודרניזם) וקוראות לשוב לשפע חזותי "בארוקי".	חזרה לציור	

ב.5. המחשב והטלפון החכם

מגדלי התאומים
(פיגועי 11 בספטמבר
2001)

(חברת) "מיקרוסופט"
Microsoft
(Corporation)

מציאות מדומה
(Virtual Reality)

מציאות רבודה
Augmented
(Reality)

סדרת פיגועי התאבדות שביצע ארגון הטרור האסלאמי אל-קאעידה ב-11 בספטמבר 2001 ברחבי ארה"ב גרמה לקריסתם של מגדלי "מרכז הסחר העולמי" בניו יורק, שכונו גם מגדלי התאומים. שניים מארבעת מטוסי הנוסעים שחטפו הטרוריסטים באותו יום התרסקו במכוון אל תוך המגדלים, ואלה קרסו מעוצמת הלהבות שריכזו את שלד הפלדה של המבנים הענקיים. אלפים נספו בפיגועי יום זה בארה"ב ועשרות אלפים נפגעו. סדרת הפיגועים גרמה נוסף על כך נזק כלכלי רחב ממדים ברחבי העולם. בעיני רבים פיגוע זה סימל קץ עידן, מאחר שמגדלים אלה היוו סמל לעוצמתה של ארה"ב ולמודרניזם (ע"ע) בכללותו.

חברת מחשבים, ובעיקר תוכנה, אמריקנית שמייסדיה היו שני סטודנטים אמריקנים: ביל גייטס (Gates) ופול אלן (Allen). הרעיון שבשמו הוקמה החברה בשנת 1975 היה פיתוח תוכנה למעבדי מיקרו. בתחילת דרכה לא זכתה החברה להצלחה גדולה. את פריצת הדרך המשמעותית ביותר עשתה בשנת 1981, כאשר חברת IBM, שרצתה להתחרות בהצלחה של Apple (ע"ע אפל) בייצור מחשבים אישיים, פנתה אל מיקרוסופט כדי שייצרו מערכת הפעלה עבור המחשבים שבנתה. מיקרוסופט לא עסקה באותה תקופה בתחום זה, לכן רכשה מערכת של בית תוכנה קטן שנקראה DOS ואותה סיפקה ל-IBM. שיטת העבודה בין מיקרוסופט ל-IBM הייתה שונה מסחרית מזו של Apple (ע"ע אפל): במקום חברה "סגורה" המייצרת את החומרה והתוכנה בעצמה, היו כמה חברות המייצרות חלקים התואמים זה לזה. לשיטה זו היו יתרונות וחסרונות: החיסרון היה שמתחרים רבים החלו לייצר חלופות למחשבים ולתוכנות, אבל היתרון התבטא בהפיכתה של מערכת ההפעלה DOS, וכעבור שנים מערכת ההפעלה "חלונות" של מיקרוסופט, למערכות ההפעלה השולטות בשוק והנפוצות ביותר בעולם. כיום, שולטת מיקרוסופט בשוק החומרה והתוכנה, גם באמצעות חברות אחרות שרכשה, מפתחת ומשווקת תוכנות ומייצרת מחשבים, טבלטים, קונסולות משחקים וטלפונים סלולריים, באמצעות חברת "נוקיה" שבבעלותה כיום.

המושג מציאות מדומה מתייחס לטכנולוגיה דיגיטלית המאפשרת יצירת אשליה אמינה של סביבה והתרחשות. המשתמש מאבד את תחושת המציאות המוכרת ונכנס לתוך עולם שכולו וירטואלי, בהדמיה ממוחשבת. את המונח טבע מדען המחשבים היהודי-אמריקני ג'רון לנייר (Lanier) בשנת 1989, עם פרישתו מחברת משחקי המחשב אטארי (Atari) והקמת VPL Research, החברה הראשונה בעולם שפיתחה ושיווקה משקפיים וכפפות שאפשרו חוויית משתמש של מציאות מדומה. כיום משמשת טכנולוגיית המציאות המדומה למשחקים, לאימונים ולסימולציות במגוון תחומים. טכנולוגיית המציאות המדומה משמשת רבות בעולמות הקולנוע, האנימציה (ע"ע) ומשחקי המחשב, תחומים השואפים בהתמדה לייצר תחושת אמינות וקרבה מרבית למציאות.

טכנולוגיה המאפשרת שילוב של מידע חזותי וטקסטואלי בתוך המציאות האמתית על גבי מסך שקוף למחצה או על גבי מסך כלשהו, כגון מסך המחשב, מסך הקולנוע או מסך הטלוויזיה. טכנולוגיית המציאות הרבודה התפתחה בסוף המאה העשרים,

ב.5. המחשב והטלפון החכם

בעיקר בשני מוקדים – הצבא האמריקני שהשתמש בה לצורך אימונים והדמיות, ומעבדות חברת כלי הרכב "רנו" בצרפת שערכה הדמיות של כלי רכב עתידניים על גבי תמונות אמתיות כדי לתכנן כיצד ייראה הרכב במציאות. הטכנולוגיה אומצה בתחילת המאה ה-21 על ידי הקולנוע ולצורכי פיתוחם של משחקי המחשה, והפכה לנגישה עבור הקהל הרחב באמצעות אבזרים טכנולוגיים, ובהם משקפי **מציאות מדומה** (ע"ע), ובמהלך העשור השני של המאה ה-21 גם יישומים (אפליקציות).

סריקת תלת-ממד

סריקת תלת-ממד מתבצעת במכשיר המורכב מכמה מצלמות, הממפה את פני השטח, ה**צורה** (ע"ע), ה**צבע** (ע"ע) והמרקם של חפץ תלת-ממדי. לאחר הסריקה ניתן ליצור מודל מדויק של החפץ בעזרת **מדפסת תלת-ממד** (ע"ע הדפסת תלת-ממד). סורק תלת-ממד משמש ליצירת מודלים בתעשיית הקולנוע, במשחקי מחשב ובעולם האמנות, דוגמת **רליבו** (ע"ע).

פומו, חרדת החמצה (Fomo)

חרדת ההחמצה (באנגלית: ראשי תיבות של Fear Of Missing Out) היא תופעה פסיכולוגית המתבטאת בפחד להחמיץ אירועים או כל התרחשות או הזדמנות אחרת. תופעה זו, הקיימת בטבע האנושי מאז ומעולם, התעצמה לממדי מגפה בעידן הדיגיטלי, לנוכח עודף המידע והחשיפה הבלתי פוסקת למבחר גירויים המציפים את האדם מכל עבר: פרסומות, מסחר מקוון וקניות באתרים, אירועים, מוצרים, בילויים, תרבות ואינספור תחומי דעת, לימוד וטיפול עצמי, אם באמצעות אתרים ורשתות חברתיות ואם באמצעות יישומונים בטלפון החכם. פחד ההחמצה הוכר בשנים האחרונות רשמית כהסתמנות של חרדה חברתית, הגורם לשיתוק הפעילות ולפגיעה בשיקול הדעת בקבלת החלטות ובביצוע משימות.

פוסט-מודרניזם

מושג המגדיר מגמה של שינויים בכל תחומי החיים למן השליש האחרון של המאה העשרים. המכנה המשותף למגמה זו הוא שלילת ערכי ה**מודרניזם** (ע"ע) שאפיינו את העולם המערבי מאז המאה ה-19, ובעיקר שלילת רעיון ההסתמכות על המדע ועל ההיגיון כדרך הבלעדית לחשיפת האמת. המשמעויות וההשפעות של העידן הפוסט-מודרני על חיינו של כל אדם הן רחבות ומרחיקות לכת. בתחומי התרבות החזותית ניכרת השפעת הפוסט-מודרניזם בטשטוש גבולות בין תחומי האמנות, העיצוב, הצילום, הקולנוע והטלוויזיה, ובדחיית הרעיון ה**מודרניסטי** (ע"ע מודרניזם) שסיסמתו "Less is More" (פחות זה יותר), הדוגל במינימליזם והמטיף לחומרה, לצמצום ולהתמקדות. במקומו נטבעה הסיסמה הנגדית "Less is Bore" (פחות זה משעמם), הדוגלת במשחקיות ומעודדת שפע חזותי והתפזרות.

פייק ניוז (Fake News)

בעברית: חדשות כוזבות. מושג שהתפתח בתחילת העשור השני של המאה ה-21 לתיאור ידיעות כוזבות המוצגות כאמת באמצעי התקשורת. הכוונה היא בעיקר לידיעות המופצות ברשתות החברתיות, בלי כל סימוכין או אפשרות לבדיקת המידע, אם כי המושג מתייחס גם לידיעות המופצות בתקשורת הממוסדת כחלק מניסיון להשפיע על סדר יומו של הקהל הרחב. מדובר במושג המבטא את התמוטטות ההגמוניות והאליטות של התקשורת

ב.5. המחשב והטלפון החכם

שאפיינו את העידן המודרני (ע"ע מודרניזם), בהתייחסו לידיעות התקשורתיות כמשקפות את הפרשנות ואת סדר היום של כל גורם שהפיץ אותן, כתב או שידר אותן, כפי שאופייני לתעבורת המידע נטולת הפילטרים של עידן הדיגיטלי.

פירוק ברית המועצות

ברית המועצות הוקמה ב-1922 בעקבות מלחמת האזרחים ברוסיה, ומתום **מלחמת העולם השנייה** (ע"ע) נעשתה לאחת משתי מעצמות-העל בעולם ולמנהיגת הגוש המזרחי הקומוניסטי. הברית התפרקה בשנת 1991, לאחר תהליך ארוך של רפורמות ושינויים שיזם מנהיג ברית המועצות אז מיכאיל גורבצ'וב, בניסיון להציל את הכלכלה הקומוניסטית השוקעת של המדינה. גורבצ'וב ביקש לשחרר את האחיזה של השלטון במנועי הצמיחה הכלכליים של המשק, ואולם כישלון הרפורמות שהנהיג, לצד ריבוי בעיות ביחסי החוץ והביטחון של ברית המועצות, הביאו לידי התפרקות הברית והכרזת עצמאות של רוב המדינות שהיו חברות בה. התפרקות הגוש סימלה את סוף עידן "המלחמה הקרה" בין המערב למזרח, ואת זכייתה של ארה"ב בבכורה כמעצמת העל היחידה וכשליטה הכלכלית והתרבותית בעולם. עליונותה זו של ארה"ב הולכת ומתערערת בעשור השני של המאה ה-21, עם התחזקותה המחודשת של רוסיה, בראשות ולדימיר פוטין.

רשתות חברתיות

מושג המתייחס למערכת הקשרים של האדם עם סביבתו האנושית. בעולם הווירטואלי, מתייחס המושג לטכנולוגיה המאפשרת תקשורת בין מספר בלתי מוגבל של בני אדם ברחבי העולם באמצעים דיגיטליים. עידן הרשתות החברתיות הגלובליות החל בשנת 1998 עם השקתה של תוכנת המסרים הישראלית icq שאפשרה העברה מקוונת ומיידית של הודעות טקסט ותמונות. פריצתן הגדולה של הרשתות החברתיות נרשמה בשנת 2004 בארה"ב, עם ייסודו של אתר האינטרנט (ע"ע) "פייסבוק". הרשתות החברתיות נחלקות לפי תחומי עניין, ומאפשרות למשתמש להכיר משתמשים מכל רחבי הגלובוס, החולקים תחומי עניין דומים לשלו ולהחליף עמם דעות, תמונות ומידע. תעבורת המידע ברשתות החברתיות היא אינסופית, ותורמת את חלקה המרכזי למהפכת נגישות הידע, אם כי העובדה הבעייתית היא כי מדובר במידע שאינו ניתן בהכרח לאימות. תופעה זו הביאה להתפתחות המושג "**פייק ניוז**" (ע"ע), לתיאור ידיעות כוזבות המופצות בעיקר ברשתות החברתיות.

רליבו (Relievo)

בתרגום מילולי: תבליט. מדיום אמנותי מהשנים האחרונות המתבסס על טכנולוגיית ההדפסה **בתלת-ממד** (ע"ע). יצירות אמנות נסרקות ברזולוציה גבוהה מאוד ומודפסות על גבי בד באמצעות מדפסת תלת-ממד ברמה כה גבוהה עד כי אין להבחין בין ההעתק למקור. הרליבו משעתק במדויק את פני היצירה, ואפילו את חלקה האחורי. מפתחת הרעיון היא חברת "פוג'י", בשיתוף מוזיאון ואן גוך באמסטרדם. בשנת 2013 הציג המוזיאון תערוכת רליבו מיצירותיו של וינסנט ואן גוך. מדובר בהעתקים יקרים, בעלי מעמד של יצירת אמנות ממש, כשאוצרי המוזיאון חותמים על כל רלייבו.

ב.5. המחשב והטלפון החכם

תכניות ריאליטי

בעברית: תכניות מציאות. סוגה טלוויזיונית שהתפתחה באמצע שנות השמונים של המאה העשרים בארה"ב, ונעשתה פופולרית ביותר במהלך העשור הראשון של המאה ה-21. מקורן של התכניות הוא בשעשועונים ובחידונים שהופקו בטלוויזיה האמריקנית בשנות החמישים, ובהם התחרו אנשים פשוטים על פרס כספי. תכניות הריאליטי הצעידו את רעיון התחרויות הקצרות שהתמקדו בשאלות טריוויה צעד גדול קדימה: המשתתפים "מפקירים" את עצמם לידי ההפקה למען התרחשות ארוכת טווח, שבמהלכה הם מתמודדים במבחר אתגרים, פיזיים ונפשיים. התכנית מתרחשת לאורך תקופה ארוכה, ובמהלכה המשתתפים מנותקים לחלוטין מסביבתם הטבעית. הם מודחים בהדרגה לאורך סדרת התכניות ויוצאים ממסגרת המשחק – עד לשלב הגמר ולהכרזה על הזוכה או הזוכים. סוג נוסף של תכניות ריאליטי עוקב אחר חייהם של קבוצת משתתפים בעלי עניין משותף וחושף את סיפורם על רקע יצירת דרמות ולעתים אינטריגות בין חברי הקבוצה. תכניות הריאליטי מושתתות על סתירה פנימית: בעוד שההתרחשויות הן אמתיות והמשתתפים אינם שחקנים מקצועיים, הרי שההפקה מעורבת בכל פרט ומכוונת את המציאות להעצמת הדרמה והמתח לרמות שיא על מנת לזכות בשיעורי צפייה גבוהים ככל האפשר וכך להגדיל את רווחיה מפרסום. הכנסות נוספות מגיעות לעתים מכיוון הצופים, שכן חלק מתכניות הריאליטי הן אינטראקטיביות, ולצופים ניתנת זכות ההשפעה על מהלך התכנית באמצעות הצבעה דיגיטלית הנוגעת להדחת משתתפים וכרוכה בעלות סמלית.